

ПРИНЦИПИ ВИКОНАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА КОНТРАКТІВ

С. Ю. СОКОЛЮК, доктор економічних наук

О. В. ЖАРУН, кандидат економічних наук

О. С. ТУПЧІЙ, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

В умовах складних політичних та соціально-економічних процесів, які характеризуються розширенням майнового стану різних верств населення, зростанням митних правопорушень, загостренням впливу дестабілізуючих тенденцій на економічну безпеку держави актуальним стає питання створення державою ефективної системи митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів підприємництва.

Розмаїття номенклатури товарів, що переміщуються через митний кордон, та особливостей зовнішньоекономічних операцій зумовлює здійснення митно-правового регулювання великою кількістю органів державної влади, кожний з яких, у межах своєї компетенції, наділений правом видавати нормативні документи в сфері зовнішньоекономічної діяльності, надавати дозволи на проведення зовнішньоторговельних операцій.

Ключові слова: зовнішньоекономічні, операції, контракти, торгівля, економіка, документи, операції.

Постановка проблеми. У процесі здійснення торговельно-економічних, науково-технічних та інших міжнародних зв'язків між організаціями та фірмами різних держав полягає велика кількість договорів, які найчастіше називаються зовнішньоекономічними контрактами, що також є угодами. До зовнішньоторговельних угод відносяться угоди, в яких хоча б одна зі сторін є іноземним громадянином або іноземною юридичною особою і змістом яких є операції з ввезення з-за кордону товарів або вивезення товарів за кордон.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Матеріально-правове регулювання міжнародної купівлі-продажу характеризується нині однаковістю, оскільки у дипломатичній конференції у Відні 1980 р. була прийнята Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів, що отримала широку популярність як Віденська конвенція 1980р. Конвенція дає визначення договору міжнародної купівлі-продажу товарів, містить положення про форму договорів та порядок їх укладання, регулює зміст прав та обов'язків продавця та покупця, а також питання відповідальності сторін за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків за договором. Крім того, Конвенція містить положення про перехід ризику з продавця на покупця та положення про обов'язки сторін щодо збереження товару.

Укладаючи договір міжнародної купівлі-продажу, сторони передбачають порядок виконання взаємних зобов'язань та, насамперед, порядок доставки та передачі товару продавцем покупцю. Виконання цього обов'язку продавця передбачає вирішення цілої низки приватних, але дуже важливих з практичної точки зору питань: про місце та час передачі товару, його транспортування до місця призначення, страхування ризиків, пов'язаних з перевезенням товару, розподіл між сторонами витрат на перевезення.

Метою дослідження є дослідження теоретико-методологічних і методичних принципів виконання зовнішньоекономічних операцій та контрактів.

Результати дослідження. У ході здійснення міжнародної торгівлі склалися певні звичаї, які дістали назву "базисні умови постачання". Базисні умови поставки, будучи одним з найважливіших елементів контрактів зовнішньоторговельної купівлі-продажу товарів, є сукупні основних обов'язків контрагентів з транспортування та страхування товарів на шляху руху їх від продавця до покупця. Саме вони визначають моменти місце виконання обов'язку продавця щодо передачі товару, переходу від продавця до покупця ризику випадкової загибелі або псування товару, розподіляють обов'язки та витрати сторін ні з транспортування, страхування та виконання митних формальностей. Базисні умови договору багато в чому визначають та її ціну.

Оскільки договір міжнародної купівлі-продажу товарів є консенсуальним, то дії, які повинні вчинити сторони після укладання контракту, є діями щодо виконання договірного зобов'язання, що виникло. Виконання зовнішньоторговельного зобов'язання підпорядковується як умовам договору і положенням нормативних джерел міжнародного торговельного права, а й звичаям комерційного обороту. Серед звичаїв, вироблених багаторічним досвідом міжнародної торгівлі, виділяються звичаї, що стали загальними положеннями, які у цивілістичній доктрині називають принципами виконання зобов'язань.

Виконання зобов'язань, передбачених зовнішньоекономічною угодою, складає основі загальних принципів зобов'язального права. Серед них виділяються такі:

1) Основний принцип укладання договорів – свобода договору. Сторони можуть укласти договір як передбачений, так і не передбачений законом або іншими правовими актами. Примус до укладання договору не допускається, за винятком випадків, коли обов'язок укласти договір передбачений законом або добровільно прийнятим зобов'язанням. Сторони можуть укласти договір, де містяться елементи різних договорів, передбачених законом чи іншими правовими актами (змішаний договір). Крім того, сторони вільні у виборі умов договору, крім випадків, коли зміст відповідної умови передбачено законом чи іншим правовим актом.

2) Найважливішим є принцип належного виконання, згідно з яким зобов'язання має бути виконане належним чином за його предметом – найменуванням, кількістю, асортиментом, якістю товару, видами робіт, послуг;

належній особі; у належний термін. У міжнародній практиці цей принцип ще називається сумлінністю виконання.

3) При виконанні зовнішньоекономічних угод повинен дотримуватися принципу співробітництва, згідно з яким кредитор повинен сприяти залежать від нього заходами у виконанні боржником свого обов'язку. Йдеться про взаємовигідне співробітництво з метою розвитку, яке вестиме до поліпшення добробуту.

4) Принцип оптимізації порядку та економічності виконання, на підставі якого зобов'язання має виконуватися більш економічно, без зайвих витрат, які приймає він боржник, якщо такими своїми діями він завдає кредитору збитків. Проте застосування більш економічного способу виконання має розходитися з умовами контракту.

5) Принцип реального виконання означає необхідність виконати зобов'язання у натурі, не замінюючи його сплатою неустойки чи відшкодуванням збитків кредитору. Необхідно відзначити, що іноді принцип реальності виконання договору розуміється буквально: постачання має бути здійснено в повному обсязі, і жодного грошового відшкодування, наприклад, за недопостачання, бути не може. Такий підхід до інтерпретації цього принципу дещо застарів, оскільки в діючій системі відносин грошові зобов'язання не повинні виключатися зі сфери дії принципу реального виконання, адже на відміну від інших грошові зобов'язання мають предмет певну грошову суму. Це не означає, що позови про виконання зобов'язання в натурі є неактуальними з правової точки зору. В даний час не можна змусити постачальника виконати зобов'язання з поставки в натурі, якщо у нього, наприклад, немає необхідного товару. Тому Віденської конвенцією 1980 р. у договорі міжнародної купівлі-продажу передбачено можливість грошового відшкодування реально невиконаного зобов'язання, пріоритетність не реального виконання, а еквівалентного відшкодування.

6) Виконання зовнішньоекономічних угод має здійснюватись з дотриманням правил ділової етики. Слід пам'ятати, що неналежне їх виконання не тільки завдає збитків іншій стороні, а й знижує комерційну репутацію несправної сторони, може спричинити включення до наступних договорів, у тому числі з іншими партнерами, підвищених вимог та несприятливих для неї умов, наприклад, вищої неустойки, додаткових гарантій виконання тощо.

7) Принцип неприпустимості односторонньої відмови від виконання зобов'язання та неприпустимості односторонньої зміни його умов.

Крім загальних принципів зобов'язального права слід перерахувати спеціальні принципи зовнішньоекономічних контрактів:

1. Принцип міжнародної ввічливості, що наказує державам ставитися до іноземного правопорядку ввічливо і ввічливо.

2. Під принципом взаємності слід розуміти правило про те, що іноземне право підлягає взаємному застосуванню для розвитку співробітництва між державами.

3. Крім того, виділяють такий принцип як право на реторсії. Реторсії –

правомірні заходи у відповідь (обмеження) однієї держави проти іншої, якщо на її території порушуються законні права та інтереси фізичних та юридичних осіб першої держави. Якщо одна держава відмовляється від застосування у відповідних випадках норм права іншої держави, така інша держава також відмовляється застосовувати право першої на своїй території. Мета реторсій – домогтися відміни дискримінаційної політики.

4. Одним із принципів виконання зовнішньоекономічних угод є презумпція дії звичаю, на який сторони прямо не послалися в контракті, але про який вони знали або мали знати і який широко відомий і постійно дотримується сторонами в договорах такого роду у відповідній галузі торгівлі.

5. Загальновизнаний принцип усіх держав – абсолютна неприпустимість дискримінації у приватно-правових відносинах. Кожна держава має право вимагати від іншої держави створення для її національних осіб таких самих умов, якими користуються особи інших держав, тобто. умов, загальних та однакових для всіх. Відповідно до цього принципу всі громадяни рівні, всі мають право на захист незалежно від їх громадянства, національності, віросповідання, приналежності до тієї чи іншої правової системи. У цьому особливе значення має і те, що у зміст цього принципу включають не дискримінацію громадян, і юридичних не визнаних держав. Навіть якщо немає визнання, це не означає, що це невизнання і громадян, і юридичних осіб цієї держави. Вони рівні у відносинах і з громадянами якоїсь третьої держави, і щодо них не повинна допускатися дискримінація лише тому, що вони є громадянами такої невизнаної держави.

6. Як загальновизнаний принцип міжнародного права принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань закріплений у Статуті ООН, преамбула якого підкреслює рішучість членів ООН «створити умови, за яких можуть дотримуватися справедливості та поваги до зобов'язань, що впливають із договорів та інших джерел міжнародного права». При цьому зобов'язання щодо Статуту ООН мають переважну силу перед будь-якими іншими зобов'язаннями. Розглянутий принцип має універсальний характер. Принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань поширюється лише на дійсні угоди. Це означає, що аналізований принцип застосовується лише до міжнародних договорів, укладених добровільно і основі рівноправності.

7. Принцип загальної поваги до прав людини зобов'язує кожну державу сприяти спільним і самостійним діям загальної поваги та дотримання прав людини та основних свобод відповідно до Статуту ООН.

Отже, вони не є міжнародним договором, тому не звернені до держав і не передбачають будь-якого схвалення з їхнього боку, не мають юридичної сили і не обов'язкові для учасників міжнародної торгівлі. У преамбулі наголошується, що Принципи підлягають застосуванню лише за наявності спеціальної згоди сторін. У контракті можливе як пряме посилання до Принципів, а й непряма: підпорядкування договору загальним принципам права, чи звичаям міжнародної торгівлі, чи міжнародного комерційного права.

Оскільки договір міжнародної купівлі-продажу товарів є консенсуальним, то дії, які повинні вчинити сторони після укладання контракту, є діями щодо виконання договірного зобов'язання, що виникло. Виконання зовнішньоторговельного зобов'язання підпорядковується умовам договору і положенням нормативних джерел міжнародного торговельного права та звичаям комерційного обороту. Серед звичаїв, вироблених багаторічним досвідом міжнародної торгівлі, виділяються звичаї, що стали загальними положеннями, які у цивілістичній доктрині називають принципами виконання зобов'язань. При складанні договору важливо встановити, правом якої держави регулюватимуться відносини за конкретним договором, тому що є істотні розбіжності у вирішенні тих самих питань у праві різних країн. Оскільки договір міжнародної купівлі-продажу товарів є консенсуальним, то дії, які повинні вчинити сторони після укладання контракту, є діями щодо виконання договірного зобов'язання, що виникло. Виконання зовнішньоторговельного зобов'язання підпорядковується як умовам договору і положенням нормативних джерел міжнародного торговельного права, а й звичаям комерційного обороту. Серед звичаїв, вироблених багаторічним досвідом міжнародної торгівлі, виділяються звичаї, що стали загальними положеннями, які у цивілістичній доктрині називають принципами виконання зобов'язань.

Висновки. У сучасних умовах практично всі держави тією чи іншою мірою виявилися інтегрованими у світову економіку. Міжнародні економічні зв'язки за участю суб'єктів приватного права опосередковуються зовнішньоекономічними контактами. Договір зовнішньоторговельної купівлі-продажу є найпоширенішою юридичною формою зовнішньоекономічної угоди, опосередковує взаємовідносини українських і зарубіжних підприємців. Його розробка відповідно до принципів виконання, вироблення умов та зобов'язань сторін, виконання вимагають спеціальних знань та навичок, урахування специфічних особливостей зовнішнього ринку. Виконання зобов'язань, передбачених зовнішньоекономічним контрактом, складає основі загальних і спеціальних принципів, найважливішими у тому числі є: свобода договору, принцип належного виконання, презумпція дії звичаю, принцип сумлінності. Ці основоположні принципи є спільними всім правопорядків і відбивають фундаментальні становища щодо виконання зовнішньоекономічних угод.

Використання міжнародних норм, правил і звичаїв має важливе значення для регулювання зобов'язальних відносин між сторонами зовнішньоторговельного контракту, на стадії формування умов якого контрагенти повинні врахувати всі свої інтереси, піклуючись про подальше належне виконання контракту.

Література

1. Агеєв О. Шляхи інтеграції України в транспортну систему Європи. *Урядовий кур'єр*. 2005. № 71. С.14.
2. Дідківський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства. К: Знання, 2016. 462 с.
3. Кайтанський І. С. Проблеми та шляхи організації управління зовнішньоекономічною діяльністю в умовах глобалізації. *Таврійський науковий вісник: Збірник наукових праць ХДАУ*. 2007. Вип. 51. С. 402–407.

4. Козак Ю. Г., Логінова Н. С., Сіваченко І. Ю. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 792 с.
5. Козак Ю. Г., Єхануров Ю. І., Ковалевський В. В. Міжнародні стратегії економічного розвитку: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2015. 353 с.
6. Майер Дж., Олесневич Д. Міжнародне середовище бізнесу: конкуренція та регулювання у глобальній економіці. К.: Либідь, 2002. 703 с.
7. Сисоєва Т. П. Дослідження чинників впливу на зовнішньоекономічну діяльність. *Зб. наук. пр. Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки.* 2006. Вип. 16. С. 319–322.

References

1. Ageev, O. (2005). Ways of Ukraine's integration into the European transport system. *Government Courier*, 2005, no. 71, pp. 14.
2. Didkivsky, M. I. (2016). *Foreign economic activity of the enterprise*. K.: Znannia, 2016. 462 p.
3. Kaitansky, I. S. (2007). Problems and paths of organizing management of international economic activity in the minds of globalization. *Taurian Science Newsletter: Collection of Science Practitioners of the KhDAU*, 2007, no. 51, pp. 402–407.
4. Kozak, Yu. G., Loginova N. S., Sivachenko I. Yu. (2006). *The outstanding economic activity of enterprises*. Kiev: Center for Naval Literature, 2006. 792 p..
5. Kozak, Yu. G., Ekhanurov, Yu. I., Kovalevsky, V. V. (2015). *International strategies for economic development*. K.: Center for Naval Literature, 2015. 353 p.
6. Mayor, J., Olesnevich, D. (2002). *International business environment: competition and regulation in the global economy*. K.: Libid, 2002. 703 p.
7. Sysoeva, T. P. (2006). Research of factors influencing foreign economic activity. *Coll. Science. Cherkasy State Technological University. Series: Economic Sciences*, 2006, no. 16, pp. 319–322.

Аннотация

Соколюк С. Ю., Жарун Е. В., Тупчий О. С.

Принципы выполнения внешнеэкономических операций и контрактов

В условиях сложных политических и социально-экономических процессов, характеризующихся расслоением имущественного положения различных слоев населения, ростом таможенных правонарушений, обострением влияния дестабилизирующих тенденций на экономическую безопасность государства актуальным становится вопрос создания государственной эффективной системы таможенно-правового регулирования внешнеэкономической деятельности субъектов предпринимательства.

Разнообразие номенклатуры товаров, перемещаемых через таможенную границу, и особенностей внешнеэкономических операций обуславливает осуществление таможенно-правового регулирования большим количеством органов государственной власти, каждый из которых, в пределах своей компетенции, наделен правом выдавать нормативные документы в сфере внешнеэкономической деятельности, предоставлять разрешения на проведение внешнеторговых операций.

Выполнение внешнеторгового обязательства подчиняется как условиям договора и положениям нормативных источников международного торгового права, так и обычаям коммерческого оборота. Среди обычаев производимых многолетним опытом международной торговли выделяются обычаи, ставшие общими положениями, которые называют принципами выполнения обязательств. При составлении договора важно установить, правом какого государства будут регулироваться отношения по конкретному договору, так как существуют существенные разногласия в решении тех же вопросов в праве разных стран.

Договор внешнеторговой купли-продажи является наиболее распространенной юридической формой внешнеэкономического соглашения, опосредует взаимоотношения украинских и зарубежных предпринимателей. Его разработка в соответствии с принципами выполнения, выработки условий и обязательств сторон, исполнение требуют специальных знаний и навыков, учета специфических особенностей внешнего рынка.

Ключевые слова: внешнеэкономические операции, контракты, торговля, экономика, документы, операции.

Annotation

Sokoliuk S. Iu., Zharun O. V., Tupchii O. S.

Principles of performing foreign economic transactions and contracts

In the context of complex political and socio-economic processes, that are characterized by the stratification of the property status of various segments of the population, by the growth of customs offenses, by the aggravation of the influence of destabilizing trends on the economic security of the state, the issue of creating an effective state system of customs and legal regulation of foreign economic activity of business entities becomes relevant.

The variety of nomenclature of goods transported across the customs border, and the peculiarities of foreign economic operations determines the implementation of customs and legal regulation by a large number of state authorities, each of which, within the limits of their competence, is entitled to issue normative documents in the field of foreign economic activity and provide permits for foreign trade operations.

The fulfillment of a foreign trade obligation is subject to both the terms of the agreement and the provisions of the normative sources of international trade law, and the customs of commercial turnover. Among the customs produced by many years of experience in international trade, the customs are distinguished, which have become general provisions, which in the civil doctrine are called the principles of fulfilling obligations. When drawing up an agreement, it is important to establish which state law will govern relations under a specific agreement, since there are significant differences in resolving the same issues in the law of different countries.

The foreign trade sale and purchase agreement is the most common legal form of foreign economic agreement, which mediates the relationship between Ukrainian and foreign entrepreneurs. Its development in accordance with the principles of implementation, the development of conditions and obligations of the parties, the implementation requires special knowledge and skills, taking into account the specific features of the external market.

Key words: foreign economic operations, contracts, trade, economics, documents, operations.